

Тема: Політична карта світу, її елементи

Мета: ознайомити учнів з сучасною політичною картою світу її елементами та процесами формування, встановити відмінність між поняттями «країна», «держава», «залежна територія», «невизнана держава», вивчити класифікацію країн за формою правління та адміністративно – територіальним устроєм, з'ясувати який державний лад в Україні; розвивати вміння учнів працювати з політичною картою світу, Європи; виховувати географічну культуру.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу

Обладнання: політична карта світу, політична карта Європи, атласи

Ключові поняття: країна, держава, залежна територія, колонія, невизнана держава, республіка, монархія, федерація, унітарна держава

Хід уроку

I. Організація класу

II. Актуалізація знань, умінь, навичок учнів

III. Мотивація навчальної і пізнавальної діяльності

Політична карта – це географічна карта, що відображає розташування країн, їх кордони та столиці. Політична карта віддзеркалює політико-географічні зміни, що відбуваються в суспільстві: утворення нових незалежних країн, об'єднання чи розділення територій вже існуючих, зміну їх столиці, втрату чи здобуття суверенітету тощо.

Політична карта світу містить у собі інформацію про місце країни в сучасному світі та її політико – адміністративну структуру. Однак при детальному вивченні окремої країни інформація політичної карти світу не завжди достатня: ми не дізнаємось, як управляється країна, від яких країн вона залежить більше, від яких менше, як і коли вона виникла . Ці відомості нам нададуть інші джерела інформації – текстові. Але інформацію треба розуміти, а для цього необхідне знання певних термінів, до яких ми і звернемося на сьогоднішньому уроці.

IV. Вивчення нового матеріалу

П'ять тисяч років тому на Землі почали з'являтися перші держави – Китай, Індія, Вавилон, Єгипет. Сучасна політична карта світу охоплює понад 230 країн і територій, переважна більшість з них (195) – держави.

Основними елементами політичної карти світу є **територія, країна, держава.**

Територія – частина земної поверхні з природними і створеними людиною ресурсами, що має певні просторові межі (протяжність, площу) та географічне положення.

Країна – це територія з визначеними кордонами і населенням, яка може бути залежною або незалежною.

Держава – незалежна (суверенна) країна з певною територією, господарством і політичною владою. Держава – політична організація суспільства з певною формою правління, яка визначає господарство і суспільні структури.

Кожна держава має територію, обмежену сухопутними та морськими кордонами, що відокремлюють одну державу від іншої. До складу державної території входять суша з її надрами, води, а також повітряний простір, що простягається над сушею та водами. В одну територію держави складають внутрішні (національні) води та територіальні, тобто води Світового океану, прилеглі до суходолу країни в межах 12 морських миль. Існує також поняття про 200 мильну економічну зону у якій можна вести розвідку, розробку та збереження природних ресурсів, що знаходяться у водній товщі та морському дні. Це морський район, що прилягає до територіальних вод країни і поширюється на відстань до 200 морських миль від берегової лінії або ж до межі континентального шельфу у тих місцях, де він (шельф) перевищує 200-мильну ширину. У даний час майже всі країни світу встановили свої економічні зони, які охоплюють загалом 40 % Світового океану.

Залежні країни і території перебувають під політичним чи військовим контролем однієї з суверенних держав.

Це: а) **колонії** — країни, населення яких позбавлене державності, економічної й політичної самостійності, а економічні ресурси контролюються владою іноземної держави;

б) **протекторати** — державні утворення, що делегують свої зовнішньополітичні (а іноді й внутрішньополітичні) права суверенній державі; Протекторати — це форма колоніальної залежності, що встановлюється нерівноправним договором, за яким держава протектор здійснює зовнішні відносини й вирішує інші найважливіші питання політики протекторату. Формально в Європі протекторатами є: Монако (протектор — Франція), Сан-Марино (протектор — Італія), Ліхтенштейн (протектор — Швейцарія)

в) **підопічні території** — землі, тимчасово передані Організацією Об'єднаних Націй під управління тієї чи іншої держави.

На політичній карті світу відображаються:

- ▶ **кількісні** (об'єднання або розпад держав, територіальні придбання та втрати)
- ▶ **якісні зміни** (набуття суверенітету, зміна державного ладу), що постійно відбуваються у світі;
- ▶ **державні кордони**
- ▶ **столиці держав**
- ▶ **найважливіші міста країн**

У минулому на політичній карті було багато залежних територій (колоній), які перебували під владою іноземних держав (метрополій) та управлялися ними.

Формування політичної карти.

Робота з підручником, стор 37, мал. 19.

Періоди формування	Держави. Зміни на політичній карті світу
I. Стародавній(рабовласницький, IV тис. до н.е. – V ст. н.е.)	Виникнення перших могутніх держав. Єгипет, Вавилон,Карфаген, Кріт, Греція, Рим,Персія, Китай, Індія

II. Середньовічний(феодальний, V–XV ст.)	З багатьох дрібних феодальних держав формувалися могутні імперії, постійно змінювались кордони. Впливові країни того часу: Київська Русь, Візантія, Англія, Іспанія, Франція, Арабський халіфат та ін.
III. Новий(капіталістичний, XVI ст. – початок XX ст.)	Відбулися великі географічні відкриття, тривало загарбання колоній, на політичній арені з’являються потужні Османська, Австро-Угорська, Російська імперії. Формується світовий ринок і завершується поділ світу між капіталістичними країнами. На політичній карті 55 держав
IV. Новітній(початок XX ст. – наші часи) 1-й етап (1917–1939 рр.)	Розпад Османської, Російської і Австро-Угорської імперій, поява нових держав — Австрії, Чехословаччини, Угорщини, Польщі, Фінляндії тощо. За результатами Першої світової війни змінилися кордони держав, що існували, і їх колоніальних володінь: німецькі колонії були перерозподілені між Великою Британією, Францією, Бельгією і Японією. Почалися визвольні рухи в колоніальних країнах і формування соціалістичного табору. Утворення Радянського Союзу в 1922 р.

2-й етап (1939 – кінець 80 р. XX ст.)	На початку другої світової війни налічувалося 70 суверенних держав, у 1947 році — 81 держава. 1948 р. — створено державу Ізраїль. У 1949-му з’явилися ФРН і НДР. До 1959 р. склався світовий соціалістичний табір: НДР, Польща, Чехословаччина, Румунія, Угорщина, Болгарія, Югославія, Албанія, Китай, Північна Корея. Колоніальні системи США, Великобританії та Франції були зруйновані. У 60–70-ті рр. політичну незалежність здобули близько 100 колишніх колоній в Азії, Африці і Латинській Америці
3-й етап (з кінця 1980-х рр.)	Крах світової соціалістичної системи (соціалістичний устрій досі певною мірою зберігають Китай, Північна Корея, В’єтнам, Куба, Лаос). Возз’єднання НДР і ФРН, об’єднання ЄАР і НДРС. Розпад СРСР, поділ Чехословаччини на Чехію і Словаччину, Ефіопії - на Ефіопію і Ерітрею, Югославії - на 6 держав (Боснія і Герцеговина, Хорватія, Македонія, Словенія, Сербія, Чорногорія

Політична карта постійно змінюється, утворюються нові держави, змінюється їх політичний статус, уточнюються кордони держав, змінюється їх назва.

Невизнані держави – це держави, незалежність яких не визнається більшістю держав світу. До них відносяться:

Абхазія (більшістю держав визнається як частина Грузії). Придністров'я (більшістю держав визнається як частина Молдови). Тайвань (більшість держав визнається частиною території КНР). Південна Осетія (більшістю держав вважається територією Грузії)

Класифікація країн.

Різноманітність країн сучасного світу вимагає їх класифікації, тобто наукового розподілу на групи за певними ознаками з метою їх порівняльного вивчення.

Державний лад будь-якої країни характеризується насамперед формою правління. Форма правління – організація державної влади, порядок утворення її органів та їх взаємодія з населенням.

•За формами правління країни поділяють на **республіки і монархії**. Більшість держав світу є республіками, найвища влада в яких належить виборним представницьким органам. Залежно від співвідношення повноважень президента і парламенту республіки бувають президентські, парламентські та мішані. Останні, у свою чергу, бувають парламентсько-президентські та президентсько-парламентські.

1) **Президентська республіка** - президент обирається всенародним голосуванням; він очолює уряд країни. Типовим прикладом такої республіки є США. Президентські республіки особливо характерні для країн Південної Америки та Африки.

2) **Парламентська республіка** - президента обирає парламент або за його участю; він виконує лише представницькі функції; уряд не підзвітний президенту взагалі. Прикладом парламентської республіки є Німеччина.

3) **Президентсько-парламентська республіка** - президент обирається шляхом всенародного голосування; уряд підзвітний йому, але президент не є членом уряду. Типовим прикладом такої республіки може стати Франція.

4) **Парламентсько-президентська республіка** - президент обирається шляхом всенародного голосування, але уряд підзвітний в основному парламенту (президенту - лише з окремих питань); президент виконує лише представницькі та контролюючі функції. Прикладом такої республіки є Польща.

Монархії в світі лишилися тільки 29. У них верховна влада зосереджена в руках однієї особи і, як правило, успадковується. Монархії бувають конституційними (Велика Британія, Іспанія, Норвегія, Японія, Марокко) і абсолютними (Саудівська Аравія, Кувейт, ОАЕ, Бруней). Якщо глава церкви і глава держави одна особа, монархію називають теократичною (Ватикан).

З метою поліпшення умов управління країнами їх поділяють на менші частини, наприклад провінції, республіки, області.

. Монархія – форма правління, за якої верховна державна влада належить монарху (королю, князю, султану, шаху, еміру) та передається спадково. Виникли вони в давнину, але найбільшого поширення набули в середні віки. Серед монархій виділяють: імперії (Японія), королівства (Бельгія, Великобританія, Данія, Непал, Бутан, Тонга, Норвегія, Лесото, Марокко, Таїланд), князівства (Монако, Ліхтенштейн, Андорра – фактично вже століття не має монарха і існує як республіка), герцогство (Люксембург), султанати (Оман, Бруней, Малайзія), емірати (Бахрейн, Катар, Кувейт, ОАЕ), папська держава (Ватикан). Влада монарха передається у спадок, але у Малайзії і ОАЕ монархи вибираються на 5 років.

2. Більшість монархій («єдиновладдя») - конституційні монархії, де реальна законодавча влада належить парламенту, а виконавча – уряду, коли «монарх царствує, но не править». Роль монарха декоративно – церемоніальна, але його політичний вплив значний.

Залежно від особливостей **адміністративно-територіального поділу** сучасні країни світу є або унітарними (Польща, Румунія, Франція, Угорщина, Словаччина, Японія, Єгипет) або федеративними. (наприклад США, Канада, Німеччина, Індія, Бразилія, Австралія).

Державний лад України

- За формою правління Україна є **парламентсько-президентською республікою**. Державна влада в країні здійснюється на засадах поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Найвищими їх органами є відповідно Верховна Рада (парламент), уряд і Верховний Суд, які обираються або формуються за установленим законом порядком. Главою держави є Президент.
- За формою державного устрою Україна – **унітарна держава**, яка складається з 27 регіонів: 24 областей, однієї автономної республіки (АР Крим) і двох міст із спеціальним статусом (Київ і Севастополь). У рамках, закріплених Конституцією України та відповідними законами, АР Крим має певну самостійність.

Узагальнююче повторення, закріплення знань

«Вірю, не вірю»

1. Країна завжди є державою.
2. Держава – це незалежна країна.
3. Чим більша держава за площею, тим більше в ній проживає населення.
4. У конституційних монархіях законодавча влада належить парламенту.
5. У світі існують абсолютні монархії.
6. Ватикан – це теократична монархія.
7. Україна – унітарна держава.

Домашнє завдання

Опрацювати параграф 9, конспект, вчити термінологію.
Підготувати повідомлення про монархії